

ASPECTE ALE ÎNCEPUTULUI EPOCHI BRONZULUI ÎN NORD-ESTUL OLTENIEI

GH. I. PETRE — Govora

Din lipsă de cercetări, pînă nu de mult, epoca de tranziție de la bronz și perioada timpurie a bronzului erau destul de puțin cunoscute în zona nordică a Olteniei. Aceste perioade au început să fie cunoscute odată cu documentarea unor așezări aparținînd culturilor Coțofeni¹⁾ sau Glina III²⁾.

Cercetările întreprinse de noi largesc aria de răspîndire a culturii Glina III, înmulțesc materialul arheologic și datele privitoare la așezările acestei culturi, așezări care se găsesc răspîndite pe terasele râurilor sau pîraielor, pe boturi de dealuri — unele destul de înalte și apărate prin poziția lor naturală —, în peșterile din munții Bistriței și Lotrului (vezi harta).

În cele ce urmează vom prezenta principalele descoperiri și materialele arheologice mai concludente privind începuturile epocii bronzului în nordul Olteniei.

1. **Govora Sat** (com. Mihăești — Vîlcea). În centrul satului Gurișoara, pe terasa dreaptă a pîrîului Govora, în grădina casei locuitorului D. Chițiși, care săpase o groapă pentru a lua lut să facă cărămidă, am descoperit în anul 1970, o așezare Glina III. În peretele lutăriei, lung de circa 6 m. am observat, la 1,20 m. adîncime, existența unui strat de cultură, gros de 0,30 m., din care am adunat multe fragmente ceramice, oase de animale și fragmente de vatră, indicînd o așezare stabilă. Depunerea care suprapune stratul de cultură se datorează scurgerilor de pantă. Așezarea se întinde pe o suprafață mai mare, de-a lungul pîrîului Govora, după cum am constatat încă din anul 1964, cînd, cu ocazia săpării unor gropi de siloz pentru depozitat furaje am cules din curtea brigăzii C.A.P. fragmente ceramice decorate cu „găuri-buton“. Recent, cu ocazia săpării temeliei de fundație a casei sale, de către locuitorul Mihai Bălan, situată tot pe această terasă a rîului, de la 1,40 m. adîncime am scos fragmente ceramice decorate cu „găuri-buton“ și perforate (fig. 1/5).

Materialul arheologic cel mai reprezentativ este cel ceramic. S-au găsit de asemenea și cîteva unelte litice.

Uneltele au fost confecționate din silex și cuarțit. Amintim aici o lamă de silex de culoare gălbuie cu pete albe în lungime de 9,7 cm. prezentînd, în special pe latura ușor curbată, forma dinților de fierăstrău. Pe această margine se observă un luciu ce indică întrebuințarea ei ca seceră (fig. 6/13). De asemenea s-au cules și o lamă de cuarțit întrebuințată ca răzuitor (fig. 6/17).

Ceramica se poate împărți în două categorii : ceramică fină și cea de uz comun. În prima categorie se încadrează vasele uniform arse, de culoare cenușie-închisă mai ales pe partea interioară și cenușiu-gălbui sau cărămizie în spărtură, prezentînd o ușoară slipuire a pereților. Pasta este de bună calitate, bine frământată, avînd în amestec nisip fin, rar pietricele mărunte și paete de mică. În această categorie se poate reconstitui tipul de vas oală, cu gîtul cilindric, marginea ușor evazată (fig. 1/1) și baza plată. Corpul vasului este mai mult (fig. 6/2) sau mai puțin bombat (fig. 6/1) uneori avînd umărul ridicat, pe care se sprijină gîtul înalt, cu marginea dreaptă (fig. 6/2). De asemenea, se poate aminti și forma de cană, avînd o toartă în bandă lată trasă din marginea vasului (fig. 6/6). Cana cu gîtul scurt și marginea evazată de sub care pleacă o toartă în bandă ce o unește cu umărul vasului (fig. 6/4), frecventă în așezările de la Glina ³) și Cuciulata ⁴), este de asemenea, prezentă. Din categoria ceramicii fine fac parte și străchinile cu marginea înaltă (fig. 6/14), sau ușor adusă spre interior (fig. 6/9), sau cele cu corpul bombat și fundul concav (fig. 1/3). Un fragment din pastă fină, de culoare cărămiziu-gălbuie, provine de la o strachină cu marginea înaltă și arcuită spre interior (fig. 1/8). În așezare s-a descoperit și un văscior-bol, lucrat din pastă fină, moale la pipăit, de culoare cenușiu-gălbuie, avînd pe umăr o mică toartă „urechiușe“ (fig. 6/5). Este tipul de vas miniotudă, descoperit frecvent în aria Schneckenberg ⁵).

Ceramica de uz comun, mult mai numeroasă în raport cu cea fină, conține în amestec pietricele de diferite mărimi, cioburi pisate și paete de mica, dînd pastei un aspect grosolan.

Pereții vaselor sînt mai groși, fiind în general nelustruiți, de culoare neagră-cenușie în spărtură și cărămizie în exterior. O parte din fragmentele ceramice provin de la vase cu pereții mai subțiri, de culoare cărămizie în spărtură și cărămiziu-gălbui în exterior. Pasta conține o cantitate mai mare de cioburi pisate și pietricele mărunte. O subgrupă a ceramicii de uz comun o formează specia așa-zisă „beton“, avînd compoziția pastei aceeași cu nisip și multe pietricele în amestec, pereții fiind de culoare cenușie-deschisă, iar în spărtură cenușie-închisă.

Pe baza fragmentelor ceramice putem reconstitui vasul borcan cu gîtul înalt, cilindric și marginea dreaptă (fig. 1/6, 7) sau cu gîtul scurt și marginea ușor arcuită spre exterior (fig. 1/4). Forma aceasta este înfîlțită în nivelul II (superior) de la Cuciulata ⁶). Vasele au în general fundul plat, uneori avînd marginea ușor trasă în afară și ră: concav (fig. 6/8).

În afară de torțile în bandă dispuse vertical, sau de toarta urechiuse, în așezare s-au descoperit și torți tubulare (fig. 6/12) pe care le întâlnim mai ales în așezarea de la Glina ⁷⁾.

Decorul este în general rar și diferă de la o grupă la alta. Vasele din grupa ceramicii fine au ca motive decorative proeminențele mici conice, izolate (fig. 6/1) sau grupate câte două și dispuse simetric pe umărul vasului (fig. 1/1). Uneori aceste proeminențe sînt plasate imediat sub marginea vasului (fig. 6/14). Elementul acesta ornamental este caracteristic numai ceramicii din prima grupă și are analogii cu decorul ceramicii fine de la Glina ⁸⁾ și Cuciulata ⁹⁾. Un motiv ornamental rar întâlnit în aria de răspîndire a culturii Glina este cel dispus pe umărul unui fragment de cană, format din șiruri paralele de găuri împinse din exterior spre interior, fără a se forma pe partea opusă butoni, peretele vasului rămînd neted (fig. 1/2). Șiruri de găuri singulare s-au mai întâlnit la Glina ¹⁰⁾ și Cuciulata ¹¹⁾.

Decorul ceramicii de uz comun, deși simplu este totuși mai variat. Elementul decorativ caracteristic al ambelor grupe îl constituie „găurile butoni” și „găurile străpunse”.

Acest ornament este executat cu un instrument cu vârful bont (în tehnica repoussé) în pasta crudă, din interior spre exterior (fig. 1/4, 5, 7, 6/7) sau, mai rar, din exterior spre interior (fig. 1/8). Ornamentul îl găsim câte odată asociat cu incizii neregulate (fig. 6/3) sau cu proeminențe (fig. 6/16). Găurile-buton sînt dispuse de regulă în șir sub marginea vasului, oarecum la egală distanță și aproape totdeauna pe ceramica de uz comun. Totuși decorul „găurilor buton” apare și pe marginea unui vas-castron din pastă fină. În cazuri mai rare, găurile-buton sînt împinse cu vârful degetului (fig. 6/16, 18, 19). Tot ca element ornamental caracteristic al ceramicii de uz comun îl constituie și găurile străpunse dispuse întotdeauna sub marginea vasului (fig. 6/15) și întâlnim mai ales în aria culturii Glina-Schneckenberg în nivelul I și II ¹²⁾.

Un ornament pe care îl vom întâlni destul de frecvent în așezările de tip Glina din zona nordică a Olteniei și care devine aproape un motiv ornamental caracteristic ca și găurile buton, îl constituie decorul efectuat în tehnica impresiunilor cu vârful degetului (fig. 1/6) sau cu presarea peretelui din părți opuse cu două degete. Amintim de asemenea ca motiv ornamental alveolele efectuate direct pe marginea superioară a vasului executate prin apăsarea cu degetul (fig. 1/5) sau simple creștături (fig. 1/4, 6/7, 15). Și acest motiv ornamental îl întâlnim în așezările de la Glina ¹³⁾ și Cuciulata ¹⁴⁾. Tot pe ceramica de uz comun se întâlnește ca ornament briul alveolar, aplicat pe umărul vasului (fig. 6/10) sau briul creștat cu unghia (fig. 6/11). Într-un singur caz, briul alveolar este tras direct din buza vasului sub care sînt plasate găurile buton (fig. 1/7). Briul alveolar simplu sau asociat cu alte elemente decorative s-a găsit frecvent în așezările de la Cuciulata ¹⁵⁾ și Glina ¹⁶⁾.

2. **Runcuri** (Govora Sat). În anul 1963, cu ocazia amenajării drumului forestier dintre Mănăstirea Govora și dealul Ciuciuroiu în punctul numit „Ciobea” am identificat vetre de foc cu multă arsură, oase de

animale și fragmente ceramice de tip Glina III. Vetrele apar din loc în loc într-un strat subțire de pământ negru argilos depus pe un strat masiv calcaros și par a indica o locuire de scurtă durată. Tot în acest loc au apărut și vetre de locuire din a doua epocă a fierului. Ceramica recuperată face parte din categoria celei de uz comun. Amintim un fragment provenit de la un vas borcan cu marginea crestată și găuri buton având între ele proeminențe conice (fig. 6/16).

3. Govora Băi. În apropierea sanatoriului de copii, cu ocazia construirii unui garaj amenajat într-un bot de deal din spatele casei lui M. Dumitrescu, din pereții gropii, am scos fragmente ceramice și arsură de vatră de la o adâncime de 1,50 metri. Stratul de cultură indică o așezare de tip Glina III, identificată de noi și în alte puncte de pe panta deluroasă nordică a orașului Govora Băi pînă în punctul Poeni-Govora Sat, în vatra casei locuitorului Alexandru Gugu. Pe această pantă s-au mai găsit și recuperat două topoare din rocă dură, perforate, unul cu nervură rupt din vechime (fig. 7/6), celălalt în stare bună, prezentînd urme de folosire pe ceafă și tăiuș, precum și o fusaiolă prelucrată din gresie (fig. 7/14). Toporul întreg (fig. 6/20) are forma celui descoperit pe „Stogul lui Coțofan” de la Cuciulata ¹⁷⁾.

Fragmentele ceramice provin de la vase-borcan, lucrate în tehnica ceramicii de uz comun, cu gîtul înalt, marginea dreaptă și ușor crestată. Decorul îl formează motivul găurilor buton împinse din interior spre exterior cu degetul (fig. 6/18) sau cu bețișorul (fig. 6/19). Cîteodată găurile buton sînt asociate cu proeminențe aplicate sau proeminențe organice conice (fig. 6/19).

4. Căzânești — Cărămidărie. Pe dreapta șoselei Rm. Vilcea — Căzânești — Horezu, între km. 186 — 187, s-au efectuat săpături anuale în sezonul rece pentru scoaterea lutului necesar confecționării cărămidizilor. Aceste săpături s-au făcut pînă la o adâncime de 5 metri și au fost cercetate de noi încă din anul 1958. Cu această ocazie am putut identifica, în nivelele suprapuse, urme de locuire din „paleoliticul superior, neolitic ¹⁸⁾”, cele două faze ale culturii Coțofeni. Glina III și sporadic fragmente ceramice din faza tîrzie a culturii Verbicioara. Aceste așezări se găsesc pe o terasă cu înclinație nord-vest către sud-tst.

Cultura Glina III este documentată într-un strat gros de 0,30 — 0,40 metri și la o adâncime oscilînd între 2 — 3 metri, terenul prezentînd falii de pământ cu înclinații deplasate și interpuse. De aceea stratul de cultură apare în unele locuri suprapus culturii Coțofeni, iar în altele stratul este singular, apărînd sporadic și fragmente ceramice de tip Coțofeni în nivel inferior. Aceeași poziție o are și stratul de cultură Coțofeni.

În stratul de cultură Glina III s-au identificat resturi de locuințe cu multă arsură, chirpic cu urme de îngrădituri, cărbuni, osce de animale și mult material ceramic. Prezența resturilor de chirpic dovedesc că pereții locuințelor au fost construiți din pari cu împletitură de nuiele și lipitură fiind asemănătoare cu cele de la Sf. Gheorghe (Örkö) ¹⁹⁾ și Cuciulata ²⁰⁾.

Uneltele descoperite au fost confecționate din piatră și cupru. Din rîndul lor amintim un topor-ciocan de minerit din rocă dură, semnalat cu altă ocazie ²¹⁾ și următoarele piese lucrate din cupru : o sulă ascuțită la ambele capete cu secțiunea dreptunghiulară, care măsoară 7 cm. în lungime (fig. 1/10), o brățară bătută în muchii (fig. 8/11), o lamă de pumnal de formă triunghiulară cu baza arcuită, corpul aplatizat, fără nervură și fără găuri pentru fixarea niturilor, măsurînd 67 mm în lungime (fig. 2/9) și partea inferioară a unui topor cu marginile ridicate și tăișul ascuțit în formă de pană. Este rupt din vechime, măsoară 6 cm. în lățime și prezintă urme de folosire pe tăiș (fig. 3/3). Sulă are analogii cu cele descoperite în Transilvania încă din cultura Bodrogkeresztur, dar care se păstrează și în cultura Schneckenberg în straturile A și B ²²⁾, un exemplar a fost descoperit la Sf. Gheorghe — Piatra de Veghe ²³⁾. Cît privește brățara descoperită în condiții neclare, în pămîntul aruncat din cele două straturi de cultură, Coțofeni și Glina III, atribuirea ei ultimei culturi pare mai plauzibilă, ținînd seama că o brățară de cupru a fost descoperită și pe dealul Melcilor fiind atribuită fazei Schneckenberg B ²⁴⁾. Toporul cu marginile ridicate (Randleistenbeil) este cunoscut în aria de răspîndire a culturii Glina III și are analogii cu cele descoperite la Crivăț, Glina, Prundu, Sf. Gheorghe (Örkö) și Verbicioara ²⁵⁾. Lama de pumnal diferă oarecum tipologic de cele descoperite anterior în condiții neclare, și publicate cu altă ocazie, dar este confecționată în aceeași tehnică ²⁶⁾.

Ceramica descoperită în așezarea de la Căzânești reprezintă materialul arheologic cel mai concludent, deși păstrat în stare fragmentară. Ea se poate împărți în cele două categorii cunoscute : ceramică fină și de uz comun. Comparativ, ceramică fină este destul de slab reprezentată și aceasta numai prin cîteva cioburi. În schimb ceramică de uz comun, destul de abundentă, se poate împărți în două specii, în funcție de tehnica de lucru și ardere. Pasta ambelor specii are în compoziție un amestec din nisip, cioburi pisate, pietricele și paste de mica, dîndu-i un aspect grosier.

Specia a este reprezentată de fragmente ceramice provenind de la vase cu pereții subțiri, nelustruiți, arse uniform la cenușiu.

Specia b este compusă din fragmente ceramice arse neuniform cu pereții cenușiu în spărtură și strat cărămiziu în exterior avînd interiorul cenușiu sau invers, ori ambele fețe acoperite cu un strat cărămiziu. Pereții mai groși sînt în general nelustruiți, cu aspect sgrunțuros. Pasta și tehnica de ardere a acestei specii se apropie de cea a culturii Coțofeni.

Ca forme ceramice se pot reconstitui vase mari cu corpul pîntecos, gîtul scurt și marginea arcuită spre exterior (fig. 2/1, 5, 3/1, 7/4), avînd uneori dispuse pe umăr puternice toarte tubulare (fig. 3/2, 7/7), vase cu gîtul cilindric și marginea dreaptă (fig. 2/7, 10), vasul botcan, cu gîtul înalt, cilindric, marginea dreaptă (fig. 2/6, 7/3), cana cu toarta trasă din marginea vasului (fig. 2/3) și strachina cu corp globular (fig. 2/6).

Decorul este rar și dispus totdeauna pe ceramică de uz comun. Ca element caracteristic remarcăm găurile-butoni asociate cu proemi-

nențe aplicate (fig. 2/2). Ornamentul găurilor-butoni îl găsim destul de des executat în aceeași manieră, cu vârful degetului. În profunzimea acestor găuri se observă clar imprimată unghia și sînt împinse atît din interior spre exterior (fig. 7/2), cît și din exterior spre interior (fig. 7/1). Acest ornament îl găsim de regulă asociat cu proeminențe aplicate și alveolate (fig. 7/1), sau în forma crestei de cocoș (fig. 7/2). Tot ca ornament specific și frecvent în decorarea ceramicii de la Căzânești amintim și impresiunile cu degetul. Aceste impresiuni sînt executate cîteodată concomitent prin strîngerea din ambele părți ale peretelui, cu degetul mare din exterior și arătătorul din interior, formînd în acest fel alveole digitate, interioare și exterioare dispuse sub marginea vasului (fig. 7/4). De remarcat și proeminențele organic dreptunghiulare și crestate (fig. 7/3, 5), sau semicirculare în forma apucătorilor (fig. 7/9). Alt ornament întîlnit este brîul alveolar aplicat pe gîtul vasului, (fig. 3/1, 7/4, 10), sau prelungit din marginile tortii tubulare (fig. 7/7), ori încadrat de șiruri de alveole digitale (fig. 3/5). Apare de asemeni și brîul tras oarecum organic din peretele vasului și dispus pe gîtul scurt al unora dintre ele (fig. 2/7). Marginea superioară a vaselor este adesea crestată (fig. 7/1), sau ușor alveolată (fig. 2/10, 3/4).

Din săpături s-a mai recuperat mai multe fusaiole tronconice (fig. 3/6) și cîteva miniaturi fragmentare de roți de car (fig. 3/7). Un model de car din pămînt ars s-a descoperit și în Transilvania la Pleșița — Pitroasa ²⁷⁾.

În general, ceramica de la Căzânești, prin tehnica, forma și ornamentarea ei, prezintă analogii cu cea din Transilvania, de la Cuciulata din niv. I și II ²⁸⁾ cît și cu așezările tip Gîlna din Muntenia ²⁹⁾ și Oltenia ³⁰⁾.

5. Căzânești — Platformă. La circa 500 metri nord-est de punctul Căzânești—Cărămidărie, în timpul amenajării unui drum de acces spre Combinatul Govora, pe partea dreaptă a acestui drum, am identificat un strat de locuire Gîlna III la 1,50 — 2 metri adîncime. Stratul are grosimea de 0,25 — 0,30 cm. În peretele șanțului săpat am observat arsură, oase de animale și am scos mai multe fragmente ceramice. Tot cu această ocazie un muncitor excoavatorist a găsit printre fragmentele ceramice și o daltă transformată recent în cîrlig de croșetat de descoperitor (fig. 1/11). Daltă este lucrată din cupru și avea inițial un capăt ascuțit în munchii, iar celălalt aplatizat (daltă propriu-zisă). La jumătate, unealta are o protuberanță de formă romboidală pentru sprijinirea mînerului de lemn.

Ceramica este întru-totul asemănătoare celei din așezarea Căzânești — Cărămidărie. Amintim aci un fragment din partea superioară a unui vas-borcan aparținînd ceramicii de uz comun, și avînd ca decor un șir de alveole dispus sub marginea crestată a vasului (fig. 7/8).

6. Gura Văii — Căzânești. În dreptul km 187 a drumului Rm. Vilcea — Căzânești / Govora Băi, la circa 300-400 metri nord-vest de drum, se ridică în pantă un dîmb de deal situat pe malul drept al pîrîului Șipo-

țel. De pe acest dîmb am cules de la suprafață cioburi decorate cu „găuri-buton“ specifice culturii Glina III ³¹).

7. **Arsanca / comuna Mihăești.** Pe o terasă în pantă, sub „Dealul Petcului“, am identificat în anul 1966 o așezare Glina III ³²). Din peretele unui pîrîu ce s-a format spre poala dealului amintit, adîncit pînă la 4 - 5 metri, am cules de pe o vatră cu arsură, găsită sub rădăcinile unui salcîm, la un metru adîncime, cioburi și oase de animale. În așezare sînt prezente cele două categorii ceramice cunoscute : fină și de uz comun.

Din grupa ceramicii fine prezentăm tipul de vas cu pîntecul bombat, avînd pe umăr o toartă tubulară, dispusă oblic (fig. 3/6). Toarta tubulară avea probabil rolul de suspendare a vasului și o găsim în ceramica din așezările de tip Glina III din Muntenia ³³).

Ceramica de uz comun este reprezentată printr-un fragment din partea superioară a unui vas-borcan, cu marginea dreaptă, ușor crestată, avînd ca decor „găuri-butoni“ împinse din interior, asociate cu proeminențe aplicate sub buza vasului (fig. 3/9), sau conice (fig. 7/12). În aceeași grupă ceramică se încadrează și miniatura unei roți de car (fig. 7/11).

8. **Buleta (sat) comuna Mihăești.** La circa 400 metri nord-vest de biserica satului, în punctul „Valea Buleta“, în adîncitura unui pîrîiaș, la 1,40 metri adîncime, se observă un strat de cultură de tip Glina, avînd grosimea de 0,25 — 0,30 cm., compus din arsură, oase de animale și cioburi. Din malul pîrîiașului, de la o adîncime de 0,50 metri, am adunat și fragmente ceramice geto-dacice ³⁴). Ceramica Glina aparține categoriei fine și celei de uz comun. Din prima categorie notăm un fragment de cană cu gîtul cilindric, marginea dreaptă și corpul arcuit, avînd ca decor o proeminență organică pe umăr (fig. 3/8). Acest tip de cană l-am cunoscut în așezarea din punctul Gurișoara — Govora Sat, descris mai sus. Din stratul de cultură s-au mai scos și două cioburi lucrate din pastă fină, decorate cu linii incizate și toarta cu „cep“ (fig. 8/2).

Cea de a doua categorie este reprezentată prin cîteva cioburi între care notăm un fragment din partea superioară a unei căni cu gîtul înalt, marginea dreaptă, ușor crestată și corpul bombat (fig. 3/1). O toartă în bandă, leagă gîtul de corpul vasului. (Tot cu marginea crestată este și un fragment ce pare a fi dintr-un vas-castron, iar alt fragment are ca decor brîul alveolat și aplicat sub marginea vasului, decor întilnit și la Căzănești — Cărămidărie).

Un alt fragment, ce pare a fi de la un vas bol (fig. 3/10), decorat pe partea exterioară „cu măturica“, fără gît, cu deschizătura îngustă, cilindrică și trasă direct din corpul vasului, este de culoare cărămiziu-cenușie. Alte fragmente sînt decorate cu incizii adînci, neregulate și cu proeminențe aplicate. De remarcă prezența unor fragmente ceramice lucrate din lut fin în amestec cu pietricele mărunte și paete de mica. Ardere uniformă. În spărtură, ambele straturi sînt de culoare neagră, cu șlip exterior și interior, peretele vasului fiind de culoare cărămiziu-cenușie sau cenușiu-neagră. Decorul este format după cîte se pare, din triunghiuri care acopere toată suprafața de împunsături executate cu un instrument cu vir-

ful ascuțit lăsînd impresia unor mici și dese triunghiuri adîncite spre vîrf și încrustate cu alb în tehnica cunoscută a culturii Vuucedol³⁵) (fig. 4/1).

9. Bîrsești (sat) comuna Mihăești. Cam la 200 metri vest de biserica satului, pe stînga șoselei care duce spre Gara Govora, se observă un dîmb a cărui pantă se termină în marginea șoselei. Într-o groapă săpată pînă la un metru adîncime, am observat un strat de cultură de tip Glina, la o adîncime de 0,80 metri, gros de 0,40 metri, suprapus de o locuire a purtătorilor culturii Verbicioara. În materialul recoltat predomină ceramica de uz comun, iar ca ornament, decorul impresiunilor făcute cu vîrfurile degetului, prin apăsarea din interior spre exterior, proeminente și briul alveolat dispuse sub marginea vasului.

10. Călina — comuna Prundeni. Pe un bot de deal, situat la circa 300—400 metri de biserica satului, în punctul numit „Dealul Protești“, am identificat, în anul 1965, o așezare Glina III, suprapusă de o locuire de tip Verbicioara. Așezarea Verbicioara se întinde mult spre nord de acest punct pînă în dealul „Zăvoianu“, unde s-a desfundat terenul pentru a planta vie, pînă la 0,60 metri adîncime și de unde am recoltat multe fragmente ceramice specifice acestei culturi.

În așezarea Glina de pe „Dealul Protești“, distrusă de lucrările amintite, este prezentă ceramica fină și de uz comun. Un fragment din primă grupă, care face parte dintr-o strachină cu marginea înaltă, are ca ornament, sub buză, o bandă realizată prin două linii paralele incizate, pe conturul cărora, cu un instrument cu vîrfurile bont, s-au realizat impresiuni triunghiulare (fig. 4/2). Este foarte probabil că banda a fost încrustată cu alb. Pasta, forma și maniera de ornamentare duc spre tehnica vuucedoliană. Tot din această categorie face parte și un fragment de vas cu toartă tubulară (fig. 8/9). În cea de-a doua grupă apare vasul miniatură cu fundul plat, pereții drepi și marginea neregulată și ușor crestată (fig. 8/7). Ca ornament, pe lîngă motivul „găurilor buton“ (fig. 4/4) și a impresiunilor cu degetul (fig. 4/3), apare și proeminența semicirculară aplicată și alveolată (fig. 8/8). În linie dreaptă de acest punct arheologic, pe malul stîng al Oltului, au fost deasemeni identificate așezări de tip Glina III³⁶).

11. Ciunget — comuna Malaia. La circa 10—15 metri depărtare de gura „Peșterii Laptelui“ (numită astfel pentru că e formată dintr-un strat calcaros și în amestec cu apa din ploaie formează dire de clisură albă ce pleacă în jos), s-au cules mai multe fragmente ceramice³⁷), care după tehnica de lucru și ornamentație se încadrează în specia de uz comun specifică culturii Glina III. Un fragment din partea superioară a unui vas, cu marginea dreaptă și ornamentat cu briul alveolar (fig. 8/3), este asemănător cu cel descoperit la Căzănești — Cărămidărie (fig. 7/10).

12. Cozia Veche — (Călimănești). Pe drumul național Rm. Vîlcea — Sibiu, la km 198, pe malul drept al Oltului, în punctul „Poiana Cozia Veche“, la poalele muntelui Basarab, am semnalat și cu altă ocazie urme ale unei locuiri a purtătorilor culturii Glina III. Tot aci se află o așezare

dacică ³⁸). Din acest punct s-au cules fragmente ceramice decorate cu „găuri buton“ (fig. 7/18); poate fi o locuire sezonieră.

13. **Peștera Haiducilor — (Bistrița).** Pe peretele abrupt al vârfului muntelui Bistrița se găsește o peșteră formată din două compartimente de dimensiuni mici. Din cel de al doilea compartiment cu deschidere îngustă (circa 1 metru), s-au cules oase de ursus spæleus și mai multe fragmente ceramice decorate cu găuri buton (fig. 8/12) și cu torți tubulare (fig. 8/13), specifice culturii Glina III.

14. **Rm. Vilcea — (municipiu).** Pe strada Lenin, la nr. 39, cu ocazia săpării fundației și subsolului caselor ing. Alexandru Mădularu și I. Sușanu, am descoperit în anul 1969, la o adâncime de 1,30 metri, două vetre cu arsură, case de animale și fragmente ceramice.

Ceramica se încadrează în cele două categorii cunoscute ale culturii Glina. Prima categorie, cea fină, este reprezentată printr-un fragment de vas-cană cu corpul bombat și fundul concav (fig. 4/6), având culoarea cenușie în exterior. Un alt fragment, care ar putea face parte dintr-un vas-strachină cu marginea înaltă, este decorat sub margine cu un brîu alveolar (fig. 8/10). Din categoria ceramicii de uz comun face parte ceașca cu corpul bombat, gîtul cilindric, marginea dreaptă, ușor crestată și adusă spre interior (fig. 8/4). Alt fragment provine de la un vas cu pereții înalți, marginea îngroșată, avînd ca decor un brîu neregulat dispus pe marginea recipientului (fig. 4/5). Pe una dintre vetre a fost găsită și o miniatură de roată de car, cu bușca mult alungită (fig. 8/5). Nu s-au găsit cioburi decorate cu găuri buton, spațiul cercetat fiind destul de restrîns.

Din săpăturile efectuate la temelia **Liceului Industrial**, la circa 200 metri sud de acest punct, am adunat cîteva fragmente ceramice decorate cu „măturica“ iar unul ³⁹), avînd grupuri de proeminențe pe umăr și brîul crestat dispus sub buza vasului. Ar fi vorba de urme de locuire din faza incipientă a culturii Verbicioara. Urme din această fază am mai descoperit și cu ocazia săpării temeliei **Liceului Economic**, circa 250 metri nord de punctul Glina III, cum și material arheologic din prima epocă a fierului.

15. **Ocnele Mari.** Cercetările de teren pe care le-am efectuat în perimetrul orașului Ocnele Mari, au dus la descoperirea încă din anul 1961 a unor intense locuiri din epoca neolitică, în punctul Valea Răii ⁴⁰), din perioada de tranziție spre epoca bronzului la Coșota și Coasta ungurească, începutul epocii bronzului ⁴¹), bronzul mijlociu ⁴²), prima și a doua epocă a fierului ⁴³), și perioada daco-romană ⁴⁴). Cu această ocazie am semnalat mai multe puncte arheologice indicînd prezența culturii Glina III la Coșoța, pe versantul nordic al orașului, în satul Teica, în punctele „Zdup“ și „Bogdan“.

Cosota. De pe înălțimile dealurilor din satul Cosota unde se găsesc întărituri cu palisade ale cetăților dacice de la Ocnele Mari, am adunat de la suprafață, anterior executării săpăturilor arheologice de aci, fragmente ceramice de tip Coșofeni, faza Furchenstich și Glina III. Fragmentele apar răspîndite printre cioburi dacice. Cele caracteristice culturii Glina III sînt decorate cu găuri buton (fig. 4/7) și brîu alveolar dispus sub

buza vasului, suprapus unei proeminente apucători semicirculară (fig. 4/8). Fragmentul este de la un vas cu gîtul înalt și marginea dreaptă și conține în pastă multe pietricele și cioburi pisate, avînd ornament făcut cu „măturica“.

Teica. În timpul lucrărilor de excavare a pămîntului pentru amplasarea sondelor și a trasării de drumuri, în perioada anilor 1967—1968, în punctul „Bogdan“ au apărut, la circa 0,50 metri adîncime, vetre cu arsură și multe cioburi. Ceramica recoltată face parte din categoria de uz comun a culturii Glina și este decorată cu motivul găuri-butoni și briuri alveolare (fig. 4/10). Vetrele apar din loc în loc și se intercalează cu locuințe din prima și a doua epocă a fierului, iar în continuare se întinde, pe poala dealului pînă în satul Lunca, o așezare din epoca bronzului, cultura Verbicioara.

Ocnele Mari — Zdup ⁴⁵). La circa 50—60 metri nord de actualul ștrand de la Ocnele Mari, se înalță un deal de formă conică, avînd la bază o poeniță ce formează curtea locuitorului inginer Hurezeanu. În partea stîngă a drumului ce intră în satul Buda se formează un pîrîiaș cu apă sărată. De pe malul pîrîiașului am adunat fragmente ceramice de tip Glina III și Coțofeni fază I și II. Ceramica diferă oarecum ca tehnică și compoziție de cea cunoscută pînă acum în zonă. Pasta e bine frămîntată și are în amestec nisip, pietricele mărunte și paete de mica. Pereții vaseilor sînt mai subțiri, de culoare cenușiu-închis și bine lustruiți pe ambele fețe. Arderea este omogenă și puternică, ceramica făcînd parte din categoria fină, care aici apare decorată cu găuri buton (fig. 8/14). Un fragment din corpul unei cești are ca decor grupe de cîte două proeminente (fig. 8/15), ca pe ceramica fină din punctul Gurișoara — Govora Sat.

În primăvara anului 1973, s-a amenajat în acest punct drumul de acces spre satul Buda. Cu această ocazie lama buldozerului a distrus un mic dîmb și a intrat pînă la circa un metru adîncime în latura de pe partea dreaptă a drumului, netezind și răscolind acest punct arheologic. Din cercetările efectuate a reieșit că aici sînt două așezări; una din faza Coțofeni I și II, iar alta aparținînd unui aspect cultural necunoscut pînă acum în zona nordică a Olteniei. Așezările nu se suprapun ci se dezvoltă paralel într-un strat cultural gros de peste 2 metri adîncime. Perimetrul pe care se întind aceste așezări este destul de restrîns. În stadiul actual de cercetări nu s-au putut observa limitele ce despart aceste aspecte culturale și eventual suprapunerii stratigrafice. Din ambele puncte am recoltat foarte mult material ceramic.

Ceramica noului aspect cultural diferă ca tehnică de lucru și ornamentare de cea a culturii Glina III, cuprinzînd totuși două grupe: fină și semifină. Pasta conține în amestec nisip, pietricele cu bobul mare în diametru de circa 1 mm și chiar mai mult. Arderea este puternică, cioburile avînd culoarea brună în exterior și gri-neagră în spărtură și pe fața interioară. Tehnica de ornamentare este complexă și sobră. Este întîlnit ornamentul făcut cu „măturica“ (fig. 8/16) și cel în „vîrci“. Tot ca ornament caracteristic și abundent semnalăm găurile străpunse, dispuse de regulă sub marginea vaselor (castroanelor) (fig. 8/20). De asemeni, apare orna-

mentul „textil“ (fig. 8/17) cum și brîul crestă dispus pe buza vaselor (fig. 8/19).

Deși în așezare apare ca ornament caracteristic motivul găurilor străpunse, credem că nu poate fi vorba de o așezare de tip Glina III, ci de un nou aspect cultural al cărui orizont cronologic ar suprapune cultura Coțofeni și ar avea o contemporaneitate cel puțin parțială cu Complexul Glina III - Schneckenberg, contribuind esențial la formarea culturii Verbicioara.

Observațiile de teren și stratigrafice, precum și studiul materialelor arheologice, arată că, în zona subcarpatică Oltoană, cultura Glina este prezentă pe ambele maluri ale Oltului și apare fie suprapusă stratului de cultură Coțofeni ca la Căzănești — Cărămidărie și Ocnele Mari (Zdup), fie în așezări peste care se suprapune cultura Verbicioara ca la Bîrsești, Căzănești (poala dealului Chiciurla)⁴⁶⁾ și Călina — Prundeni sau în complexe închise, fără amestecuri culturale ca în punctele: Gurișoara — Govora Sat, Govora Băi — Sanatoriul de copii, Arșanca — Mihăești, Căzănești — Platformă și Teica — Ocnele Mari. Așezările culturii Glina se găsesc pe înălțimi ușor de apărat, asemănătoare celor de la Schneckenberg — Sprengi⁴⁷⁾ și Sf. Gheorghe (Örök)⁴⁸⁾, pe terase sau mameloane ca la Glina⁴⁹⁾. Unele așezări au fost intens locuite iar altele numai o scurtă durată de timp, ca cele de la Cosota — Ocnele Mari și în peșterile Bistriței și Ciunget — Lotru.

În lipsă de săpături sistematice, observațiile stratigrafice s-au putut face la Govora Sat, Căzănești — Cărămidărie și Căzănești — Platformă, unde s-a constatat că stratul de cultură cuprinde un singur nivel care nu depășește grosimea de 0,30 metri.

Arsura de vatră și unelte litice, cum ar fi toporul-ciocan „cu șanț“ de la Căzănești⁵⁰⁾, întrebuintat ca unealtă de minerit pentru zdrobirea sării, sau lamele din silex întilnite și la Glina⁵¹⁾, folosite în așezarea de la Govora Sat și ca seceră, arată că purtătorii acestei culturi aveau așezări stabile de durată; locuințe în colibe simple și se ocupau cu mineritul (în special al sării de la Ocnele Mari), cu agricultura, creșterea vitelor și vînătoarea. În așezarea de la Căzănești — Cărămidărie și Govora Sat, s-au găsit oase de bovine (fig. 6/13), porcine, ovine, mistreți și urși.

Prezența oarecum numeroasă a obiectelor de cupru, unele descoperite în condiții neclare iar altele în complexe închise aparținînd culturii Glina, arată că oamenii din această vreme, practicau încă metalurgia cuprului, preluată de la purtătorii triburilor Coțofeni sau transmisă din factorul Cernavoda, care a avut o participare activă în geneza culturii Glina III⁵²⁾. Din grupa acestor obiective, lamele prezintă oarecum diferențieri tipologice putîndu-se încadra în trei tipuri: a) formă triunghiulară, baza lătită și arcuită, cu nervură mediană și patru găuri pentru fixarea niturilor, reprezentînd tipul inițial al lamei de pumnal; b) formă curbă și aplatizată cu folosire de seceră și c) formă triunghiulară, baza lată și arcuită, fără găuri de fixare și mult aplatizată fiind folosită și ca lamă de cuțit. Pumnalul „triunghiular“ cu baza lată este originar din sudul Egeei⁵³⁾. Tipul a) își găsește întrucîtva asemănări cu lama de la Ghizdaru, gă-

sită în complex Cernavoda ⁵⁴) și cu o lamă aproape identică descoperită la Cucuteni în faza târzie ⁵⁵), iar tipul b) cu lamele de cuțit curbe atestate în stratul de distrugere a Troiei datat 2300 — 2200 î.e.n. ⁵⁶) și în aria culturii Coțofeni, Cernavodă și Cucuteni, faza târzie.

Prezența la Căzănești a culturii ceramicii decorate cu împunsături succesive ⁵⁷) și Glina III, include ipoteza unei contemporaneități cel puțin parțiale între aceste culturi. În sprijinul acestei ipoteze, pledează ceramica asemănătoare pînă la identitate ca tehnică de lucru și atunci tipul a) și b) al lamelor s-ar putea încadra și în faza timpurie a culturii Glina de aici, avîndu-se în vedere că au fost găsite și în mediu incert. Tipul c), găsit în nivelul Glina duce spre lama de cuțit descoperită la Prundu ⁵⁸).

Dălțile și sulele prelucrate din cupru sînt semnalate în aria carpa-to-danubiană din cultura Sălcuța IV la Ostrovul Simian și Ostrovul Corbului ⁵⁹), la Gumelnița în straturile a) și b) ⁶⁰) și la Căscioarele ⁶¹). Astfel de piese din cupru au fost descoperite izolat sau în număr destul de mare în așezări ale perioadei de tranziție de la neolitic la epoca bronzului (în așezarea Renie I ⁶²), în straturi aparținînd culturii Coțofeni de la Moldova Veche, Herculane ⁶³) și Cuina Turcului ⁶⁴).

Dalta cu dublă folosință de la Căzănești — Platformă (fig. 1/11), descoperită în nivel Glina se deosebește tipologic de cele descoperite la Căzănești — Cărămidărie avînd protuberanța în secțiune romboidal-aplatizată, prelungirea superioară cilindrică, iar partea inferioară dreptunghiulară. Asemena piese aveau o dublă folosință: prelucrarea și ornamentarea lemnului sau ușoare despicări și ca străpungătoare (sule) la prelucrarea pieilor de animale.

Topoarele plate, cu marginile ridicate (Randleistenbeile provin din așezări Glina în totalitatea lor). În unele din aceste așezări se găsesc numeroase elemente ale culturii Cernavoda, ca la Crivăț ⁶⁵), în altele stratul Glina suprapune stratul Coțofeni, sub care se află stratul de cultură Sălcuța și este suprapus de cultura Verbicioara ca la Verbicioara ⁶⁶), iar altele, ca cele din Transilvania la Sf. Gheorghe (Örkö), pot aparține unor așezări de tip Schneckenberg ⁶⁷).

Tot ca urmare a influențelor sudice se răspîndește și în această zonă, prin filiera culturii Cernavoda ⁶⁸), modelul carului de tracțiune pe patru roți, miniaturile fiind modelate din lut ars și atestate în așezările de la Căzănești, Mihăești și Rm. Vlcea, avînd analogii cu cele descoperite la Crivăț ⁶⁹), Pleșița Pietroasă ⁷⁰), Glina ⁷¹), Mihai Vodă ⁷²) etc.

O problemă importantă care trebuie să ne rețină atenția și care vine în sprijinul ipotezei deja formulată cum că cultura Glina se pare a avea în toată Oltenia un aspect mai târziu, ajuns la o definitivă cristalizare ⁷³), este aceea că, în zona nordică a Olteniei avem documentate două faze de locuire: faza I este reprezentată prin așezările Căzănești — Cărămidărie și Căzănești — Platformă, Govora Băi și Călina; iar faza II, la Govora Sat, Arșanca — Mihăești, Rm. Vlcea și posibil Valea Buleta.

Numai în faza I au fost atestate uneltele prelucrate din cupru. Ceramica are aspect grosolan, cea fină apărînd destul de sporadic. Formele

principale de vase care rețin atenția, ar fi vasul borcan, strachina și cana lucrată din pastă grosolană. Lipsesc vasul askos și tăvițele de pește prezente în Transilvania ⁷⁴⁾, Muntenia ⁷⁵⁾ și în nivelul Foltești II din Moldova ⁷⁶⁾. Ornamentele specifice le constituie: găurile buton, găurile străpunse, brîul alveolar și crestat, impresiunile cu degetul, proeminențele și creștăturile pe buza vaselor. Tehnica de lucru, formele și ornamentația acestei faze își găsesc analogii cu neînsemnate abateri, în toată aria de răspîndire a culturii Glina. Găurile buton și găurile străpunse asociate sau nu cu proeminențe, le găsim, atât în Schneckenberg din Transilvania în cele două nivele ⁷⁷⁾, cât și în așezările din Muntenia ⁷⁸⁾ și Oltenia ⁷⁹⁾. Acest ornament este semnalat și în faza Foltești II din sudul Moldovei ⁸⁰⁾, procedeul tehnic și elementul decorativ avînd ca origină aria Cernavoda II ⁸¹⁾, fiind semnalat încă în cuprinsul perioadei Sălcuța IV ⁸²⁾ și orizontul Gumelnița IV, Cernavodă I ⁸³⁾.

Reține atenția și motivul decorativ de la Căzânești (fig. 2/5) al inciziilor triunghiulare executate de astă dată cu un instrument cu vârful ascuțit de formă geometrică. De menționat că ornamentul este asociat cu „găuri buton” și-l vom întîlni mai tîrziu singular într-o vastă gamă decorativă a vaselor din cultura Verbicioara, Roșiile (fig. 5/3), fiind cunoscut încă din stratul Sălcuța IV ⁸⁴⁾.

În faza a II-a de locuire tehnica de lucru rămîne aceeași dar cantitativ ceramica fină este mai bogat reprezentată. În această categorie forma principală pare a fi cana și cănița cu corpul arcuit avînd toarta în bandă lată, uneori trasă din marginea buzei. Vasul este mai atent modelat, pereții mai subțiri și ușor slipuiți. Numai în această fază și pe aceste forme ceramice apar proeminențele conice dispuse pe umăr sau aplicate imediat sub buza vasului (fig. 1/1, 6/14). Grupa este formată din două sau numai o singură proeminență. Atît forma cât și decorul îl vom întîlni deasemeni în unele aspecte ale începutului culturii Verbicioara din această zonă. Se menține motivul decorativ al găurilor buton și perforate, întîlnite și în prima fază, aplicîndu-se într-un singur caz și pe ceramica fină (fig. 1/8), la Govora Sat. Tot aici apar, șiruri de împunsături rotunde dispuse pe umărul unei cănițe. Motivul trebuie căutat în aria Glina III — Schneckenberg, nivelul II ⁸⁵⁾, fiind întîlnit și în stratul Sălcuța IV ⁸⁶⁾.

Ca element decorativ specific ambelor faze este și motivul impresiunilor cu vârful degetului și creștături pe buza vasului, caracteristici care provin din culturile Sălcuța ⁸⁷⁾, Coțofeni ⁸⁸⁾ și Cernavoda II ⁸⁹⁾, fără a trece în cultura Verbicioara.

În cele două faze amintite ale culturii Glina III, nu s-a inclus deocamdată așezarea din punctul „Valea Buleta”, componenta ceramică prezentînd unele caracteristici deosebite. Astfel, deși ceramica de uz comun este de factură glinoidă, pe unele fragmente ceramice apare ornamentul „cu măturica” (fig. 8/2), motiv caracteristic începutului bronzului mijlociu, care aici cuprinde cultura Verbicioara. Motivul este semnalat și pe unele fragmente ceramice descoperite sporadic, în mediul Glina, la Săl-

cuța, pe Piscul Cornișorului și lucrate în tehnică asemănătoare culturii Verbicioara ⁹⁰).

Deasemeni este prezentă ornamentația caracteristică din cultura Glina a creștăturilor pe buza vaselor (fig. 1/4, 6/7, 15, 16), element ornamental ce nu se mai întâlnește în cultura Verbicioara. Materialul la dispoziție fiind insuficient, nu s-a întâlnit pînă acum motivul „găuri buton“ decît pe un singur fragment. Deosebirea principală însă, dintre ceramica de categorie fină, specifică întregii arii de răspîndire a culturii Glina și cea din așezarea „Valea Buleta“ constă în faptul că aceasta din urmă, primește în componența sa o nouă specie, cea a ceramicii „negre“, pe care o vom întâlni în cantitate apreciabilă, în aspectele incipiente ale culturii Verbicioara din zonă, cum ar fi cel de la Orlești — Sîlea și Ocnele Mari (Zdup).

Pasta acestei ceramicii e bine frămîntată, conține nisip fin, rar pietricele, iar cele cîteva fragmente de vase au pereții exteriori cu strat negru lustruit sau cel interior de culoare cenușiu-neagră. Ca ornament, apar grupe de linii incizate și ornamentație geometrică încrustată cu alb (fig. 4/1), în manieră vucedoliană. Nedispunînd de material arheologic concludent, pe baza materialului extras din peretele șanțului și anume din stratul de cultură care nu depășește 0,30 cm. grosime, fără a prezenta alte urme culturale, credem că poate fi vorba de o așezare care poate face parte din grupa aspectelor culturale formate, ale bronzului timpuriu, ce vor contribui esențial la geneza culturii Verbicioara. Elementele ornamentale atestate la Călina (fig. 4/2) și valea Buleta (fig. 4/1), par să fie preluate din etapa finală a culturii Vucedol din vestul României, care a supraviețuit culturii Baden — Kostolac și durează între anii 1950 — 1700 î.e.n. ⁹¹).

Luînd ca atare, împărțirea epocii bronzului în trei mari perioade: timpurie, mijlocie și tîrzie ⁹², în regiunea subcarpatică Olteană se conturează evident unele aspecte noi ale sfîrșitului primei perioade și începutul celei de a doua, care cuprinde cultura Verbicioara.

Etapa aceasta culturală ce privește faza de trecere de la cultura Glina la Verbicioara ar fi mai degrabă o întrepătrundere de noi purtători care primesc sau imprimă elemente specifice în formarea acestei culturi, pe fondul Glina cu influențe ale complexului Periam — Pecica și de cel numit Vatina ⁹³).

Cronologic-zonal, această etapă ar prezenta următorul aspect: grupul tribal așezat nu mult după cel al triburilor Coțofeni la Ocnele Mari, venind poate din nord, pe Valea Oltului, grup care prin tehnica ceramică, formă și ornament, nu poate fi pus în legătură cu materialele ceramice de la Vișag ⁹⁴, preiau din cultura Glina motivul ornamental al găurilor străpunse și transmit pe fond mai vechi — Sălcuța-Coțofeni — ornamentarea „cu măturica“ ⁹⁵ și motivul „textil“ întâlnit frecvent în aspectul Orlești ⁹⁶ și Gornea-Vodneac ⁹⁷, din zona Porților de Fier. Motivul ornamental al împunsăturilor succesive, caracteristice fazei a II-a a culturii

Coțofeni se diminuează în șiruri simple de împunsături dispuse neregulat pe corpul vasului, motiv întâlnit deasemeni la Orlești.

Din elementele tipologice caracteristice fiecărui aspect, de remarcat ceașca cu gîtul în formă de pîlnie, corpul arcuit, toarta trasă sau înălțată din marginea buzei și decorată cu proeminențe mici singulare sau grupate pe umăr, vas ce face parte din componenta ceramică a fazei a II-a a culturii Glina.

Evoluția în Oltenia a vaselor cu toartă supraînălțate, sînt de căutat mai degrabă în mediul local și anume în stratul Sălcuța IV de la Orlești ⁹⁸), în cel Coțofeni faza a II-a, de la Buleta Chiciurla ⁹⁹), în Glina la Gavora Sat și Căzânești (fig. 2/3) și în aspectele de început ale culturii Verbicioara ¹⁰⁰).

Ținînd seama de cele expuse pînă acum, rezultă că în regiunea subcarpatică olteană sînt documentate suficiente urme de locuire și așezări stabile, care se încadrează în structura complexului Glina III — Schneckenberg. Aceste descoperiri largesc pe deoparte aria de răspîndire a acestei culturi și întăresc pe de altă ipotezele formulate în ultimul timp potrivit cărora cultura Glina III este contemporană și cu faza veche Schneckenberg ¹⁰²), formînd astfel o singură cultură ¹⁰³). Această cultură în totalitatea ei se pare că a evoluat uniform pe toată aria de răspîndire, avînd la bază continuitatea dezvoltării condițiilor de viață ale societății omenești din neoliticul final, implicînd anumite variante de influențe și asimilări de întrepătrunderi a unor populații străine, vehiculate în toată perioada de tranziție a neoliticului spre epoca bronzului.

Centrul genic al culturii Glina III este în Muntenia centrală și sud-estică ¹⁰⁴) și este legat organic de fondul neolitic tîrziu Gumelnița IV din Muntenia ¹⁰⁵), Sălcuța IV din Oltenia și nord-vestul Munteniei ¹⁰⁶), primind un substanțial aport al culturii Cernavoda II ¹⁰⁷), ținîndu-se seama și de componenta Foltești II din Moldova ¹⁰⁸).

În Muntenia cultura Glina a avut trei faze principale: faza I de formare, sau proto-Glina ¹⁰⁹) și fazele deplin formate, Glina II și III, ultimele faze corespunzînd ca timp orizontului cultural Foltești I din sudul Moldovei ¹¹⁰), fazelor A și B din sud-estul Transilvaniei ¹¹¹) și fazelor I și II din Oltenia, recent documentate.

Din punct de vedere cronologic, cultura Glina se plasează în nordul Olteniei după cultura Coțofeni și este suprapusă la rîndul ei de cultura Verbicioara.

Ipoteza unei contemporaneități, cel puțin parțiale, a fazei a II-a a culturii Coțofeni cu faza I, respectiv II Muntenia și A Transilvania a culturii Glina este evident documentată la sud de Carpați, unde o componentă Coțofeni din conținutul culturii Glina III este de netăgăduit.

În Oltenia, cultura Glina III contribuie în mod esențial la formarea culturii Verbicioara, cultură ce prinde în geneza procesului său de formare înrîuriri puternice din faza a II-a locală a culturii Glina III — prelungită și asimilează aspecte noi ale începutului epocii bronzului pătrunse din nord pe Valta Oltului. Acest proces de formare afectează terasele

ambelor maluri ale Oltului, prin prezența atât a culturii Glina cât și a culturii Verbicioara pe aceste terase, rămânând să se delimiteze în viitor zona de contact a culturii Tei.

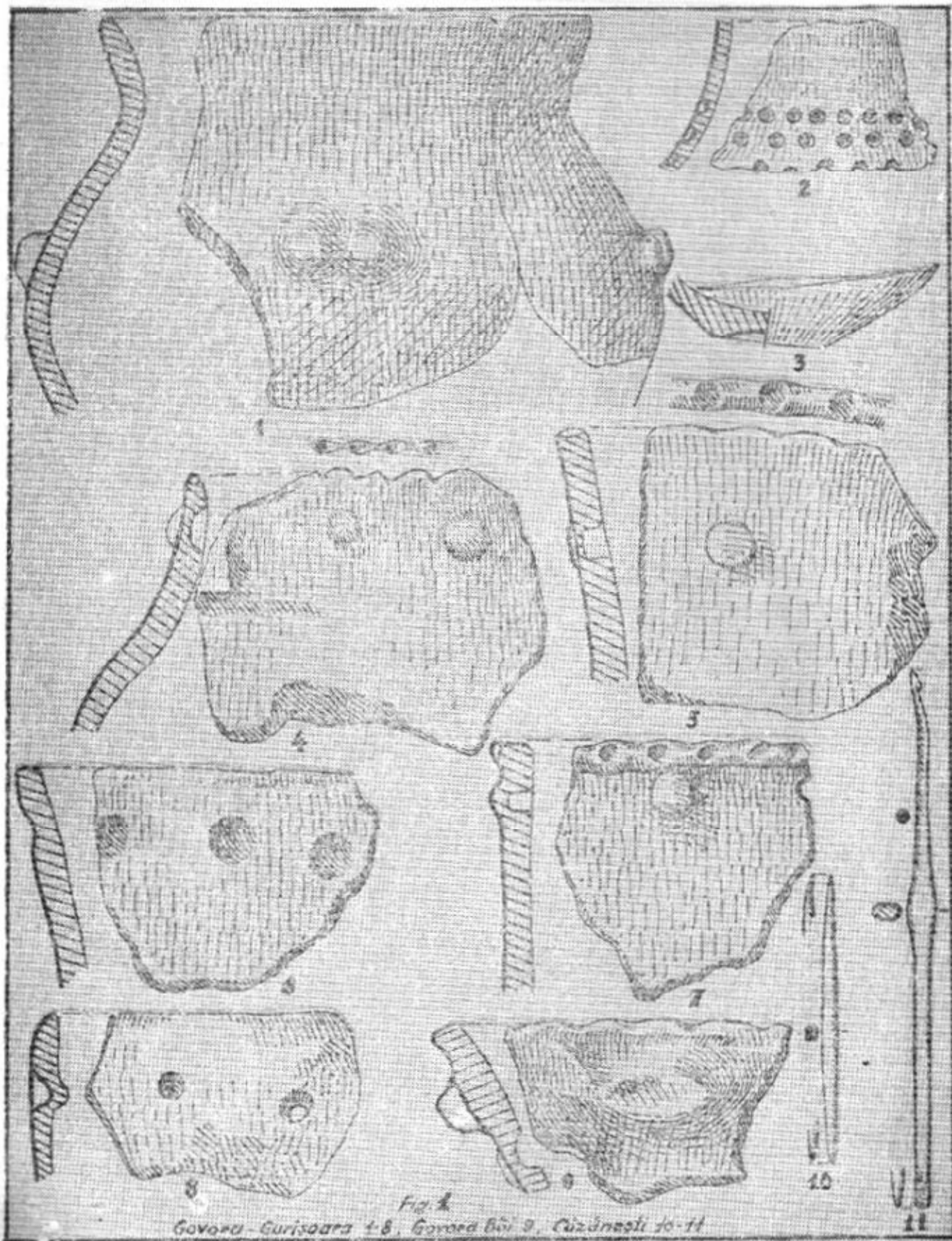
Problema ariei de formare a culturii Verbicioara rămâne încă deschisă, dar posibilitatea ca originea acestei culturi să aibă începuturile ei în afara Olteniei¹¹²⁾, pare a nu se mai confirma.

Cercetări viitoare cu săpături sistematice în punctele amintite vor putea contribui cu noi elemente la clarificarea ipotezei formării culturii Verbicioara, în centrul și nordul Olteniei.

- 1 D. Berciu, Zoriile istoriei în Carpați și la Dunăre, București 1966, p. 133.
- Gh. I. Petre, Ceramica decorată cu împunsături succesive din raionul Rm. Vlcea, în S.C.I.V., 4, 18, 1967, p. 652 și următoarele.
- Idem, Contribuții la cunoașterea culturii Coțofeni în nord-estul Olteniei, în S.C.I.V., 3, 21, 1970, p. 481 și următoarele.
- 2 — Gh. I. Petre, op. cit., p. 486.
- 3 — I. Nestor, Fouilles de Glina, în Dacia III—IV, București 1933, p. 239, fig. 7/1-7, 14 și 8/15.
- 4 — Gh. Bichir, Beitrag zur Kenntnis der Frühen Bronzezeit im südöstlichen Transilvanien und in der Moldau, în Daica, N.S. VI, p. 105, fig. 7/1 și 11/1-3.
- 5 — Idem, op. cit., p. 93.
- 6 — Idem, op. cit., p. 94.
- 7 — I. Nestor, op. cit., p. 243, fig. 10/11, 14, 16-17.
- 8 — Idem, op. cit., p. 241, fig. 9/22-23, 13/9, 20.
- 9 — Gh. Bichir, op. cit., p. 96, fig. 11/1.
- 10 — I. Nestor, op. cit., p. 241, fig. 9/2, 5.
- 11 — Gh. Bichir, op. cit., p. 94, fig. 5/20.
- 12 — Idem, op. cit., p. 94, fig. 5/15, 18, 9/8, 11, 12.
- 13 — I. Nestor, op. cit., p. 244, fig. 11, 12/13, 17, 14/14, 23.
- 14 — Gh. Bichir, op. cit., p. 15, fig. 5/6, 7, 10, 11, fig. 6.
- 15 — Idem, op. cit., p. 95, fig. 5/2, 8, 9, 17.
- 16 — I. Nestor, op. cit., p. 240, fig. 12/3, 9, 10, 14/11, 20, 24.
- 17 — Gh. Bichir, op. cit., p. 104, fig. 12/1.
- 18 — Material litic paleolitic fig. 5/4 și neolitic inedit. Citeva fragmente ceramice descoperite sub nivelul Coțofeni, atestă prezența culturii Sălcuța IV.
- 19 — Székely Zoltán, Săpături de salvare ale Muzeului Sf. Gheorghe, 1955, în Materiale III, 1957, p. 157.
- 20 — Gh. Bichir, op. cit., p. 89.
- 21 — Gh. Petre, Topoare cloacan de minerit din epoca bronzului descoperite în nordul Olteniei, în S.C.I.V. 17, 2, 918, p. 279 și următoarele.
- 22 — A. Prox, Die Schneckenberg Kultur, Brașov, 941, p. 27.
- 23 — Z. Székely, op. cit., p. 157, fig. 9/12.
- 24 — A. Prox, op. cit., p. 43.
- 25 — Al. Vulpe, Axte unde Beile în România, II, München, 1974 (sub tipar) : nr. 326. Crivăț (D. Berciu, S 10 Arh., 12, 1934, p. 279, nr. 327, Glina, nepublicat, 328 Prundu, S.C.I.V. 1919, 1963, p. 119, 329, Sf. Gheorghe (Urck) Roska, Repertoriu, p. 248, fig. 305, 330, Verbicioara, D. Berciu, S.C.I.V. 12, 1961, fig. 1/3.
- 26 — Gh. Petre, Contribuții la cunoașterea culturii Coțofeni în nord-estul Olteniei, în S.C.I.V. 3, 21, 1970, p. 483, fig. 2/2, 4.
- 27 — Gh. Bichir, Autour du probleme des plus anciens modeles de charlot decouvert en Roumanie, în Dacia n.s. VIII, 1964, p. 67, 68, fig. 1.
- 28 — Gh. Bichir, Beitrag zur... p. 92 și următoarele, Al. D. Alexandrescu și M. Constantinescu, Săpăturile de salvare de pe Dealul Sprenghei, în Materiale VI 1959, p. 670 și următoarele.
- 29 — I. Nestor, op. cit., p. 238 și următoarele, Seb. Morintz, Săpăturile de pe dealul Ciurel, în Materiale, VI, 1959, p. 77 și următoarele.
- 30 — D. Berciu, A.P.O., p. 250.
- 31 — Gh. Petre, inedit. Din peretele piriului am scos și fragmente ceramice dacice și din epoca bronzului. Stratul geto-dacic suprapune un nivel de locuire al culturii Verbicioara.
- 32 — Gh. Petre, S.C.I.V. 4, 18, 1967, p. 652.
- 33 — I. Nestor, op. cit., p. 243, fig. 10/11, 14, 16, 17, Seb. Morintz, Șantierul arheologic București, în Materiale VI, 1959, p. 77, fig. 11/6.
- 34 — Gh. Petre, Descoperiri arheologice din epoca fierului în județul Vlcea, în Materiale IX, p. 473, în partea de sud a așezării, dintr-o groapă săpată la 1 m. adâncime, am scos și fragmente ceramice daco-romane, din sec. II—III e.n.
- 35 — S. Dimitrijevic, Pribog daljem upoznavanju Vučedolske Kulture, în Opuscula Arheologica I, 1956, p. 37, pl. III/12.

- 36 — Gh. Bichir, Cercetări arheologice de suprafață de-a lungul Oltului, în Comunicări XI, 1969, Craiova, p. 39.
- 37 — Fragmentele au fost culese de dr. Romulus Popescu — Rm. Vlcea, care ni le-a încredințat spre publicare.
- 38 — Gh. Petre, op. cit., p. 467 și nota 1.
- 39 — Fragmentul a fost descoperit de prof. M. Toartă care ni l-a încredințat, îi mulțumim și pe această cale.
- 40 — Gh. Petre, Dovezi de locuire neolitică în județul Vlcea, în Rev. Muzeelor 2, 1969, p. 154 și următoarele.
- 41 — Idem, S.C.I.V. 18, 1967, p. 652.
- 42 — Idem, Rev. Muzeelor 2, 1969, p. 154, Materialul inedit, din așezarea Verbicioara de la Ocnia, descoperită în anul 1963 de autor, cu ocazia trasării drumului spre sonda 407, cum și din grădina locuitorului C. Tabacu, se găsește la muzeul din Govora Băi și va fi publicat.
- 43 — Cu ocazia amplasării sondei 407, în anul 1970 am cules din săpăturile efectuate, vase parțial întregibile și fragmente ceramice luate cu mina și la roată, din sec. V—IV î.e.n.
- 44 — Gh. Petre, Urme romane necunoscute la Oenele Mari, în S.C.I.V. 1, 17, 1966, p. 171.
- 45 — Toponimul este legat de vechea denumire a locului de detenție a celor condamnați să scoată sarea din ocnă. Așezarea se găsește în imediata apropiere a celei mai vechi guri de ocnă.
- 46 — Sondaj efectuat de autor sub conducerea prof. D. Berciu.
- 47 — A. D. Alexandrescu, Săpăturile de salvare de pe dealul Sprengi, în Materiale VI, 1959, p. 667.
- 48 — Székely Zoltán, Săpăturile de salvare ale muzeului Sf. Gheorghe, în Materiale III, p. 154.
- 49 — I. Nestor, op. cit., p. 226.
- 50 — Gh. Petre, Topoare ciocan de minerit din epoca bronzului, descoperite în nordul Olteniei, în S.C.I.V. 2, 19, 1963, p. 279.
- 51 — Istoria României, vol. I, București, 1960, p. 91, fig. 17/2, 3.
- 52 — D. Berciu, Zorile istoriei din Carpați și la Dunăre, București, 1966, p. 160.
- 53 — Idem, Săpăturile de la Crivăț, în S.C.I.V. 3, 17, 1966, p. 534.
- 54 — D. Berciu și colaboratorii, Săpăturile de informare de la Gostinu și Ghizdaru, în Materiale VII, p. 202, fig. 1/10.
- 55 — H. Schmidt, Cucuteni in der oberen Moldau, Rumänien, 1932, u. 60 și pl. 26, fig. 14/m.
- 56 — H. Schlemann, Atlas der Antiquities Troyennes, Leipzig-Paris, 1874, p. 8, pl. 26, fig. 14/m.
- 57 — Gh. Petre, în S.C.I.V. 4, 18, 1967, p. 649.
- 58 — Seb. Morintz și Barbu Ionescu, Cercetări arheologice în zona Olteniței, în S.C.I.V. 1, 19, p. 118.
- 59 — D. Berciu, A.P.O., p. 66, fig. 80/1.
- 60 — Vl. Dumitrescu, Fouilles de Gumelnita, în Dacia II, 1925, n. 96, fig. 73.
- 61 — Gh. Ștefan, Les Fouilles de Câșcioarele, în Dacia II, 1929, p. 169, fig. 29.
- 62 — Seb. Morintz, Petre Roman, Asupra perioadei de trecere de la eneolitic la epoca bronzului la Dunărea de Jos, în S.C.I.V. 4, 19, 1969, p. 555.
- 63 — Petre Roman, Endäneolithikum in Donau — Karpaten — Raum, în Dacia N.S., XV, 1971.
- 64 — St. Roman, Elementele culturii Coțofeni la Cu'na Turcului, în Rev. muzeelor 5, 1967, p. 478.
- 65 — D. Berciu, Rezultatele primelor săpături de la Crivăț, în S.C.I.V. 3, 17, 1966, p. 534.
- 66 — D. Berciu, Seb. Morintz și I. Maximilian, Șantierul arheologic Verbicioara, în Materiale III, 1957, p. 180, fig. 2.
- 67 — Székely Zoltán, op. cit., în Materiale III, 1957, p. 157.
- 68 — D. Berciu, Zorile..., p. 162.
- 69 — Idem, S.C.I.V. 3, 17, 1966, p. 534.
- 70 — Gh. Bichir, Anciens modes de chariot..., p. 79, fig. 6/2, 4, 6.
- 71 — I. Nestor, op. cit., fig. 15/17, 18.
- 72 — Seb. Morintz și Dinu V. Roseti, Bucureștii de odinioară în lumina cercetărilor arheologice, București, 1959, cap. I, p. XV/2.
- 73 — D. Berciu, Contribuții..., p. 134.
- 74 — Gh. Bichir, Beitrag zur..., p. 94.
- 75 — D. Berciu, S.C.I.V. 3, 17, 1966, p. 532, fig. 3/4.
- 76 — M. Petrascu-Dimbovița, S.C.I.V. II, 1, 1951, p. 253, fig. 3/3.
- 77 — Gh. Bichir, op. cit., p. 93, fig. 5/67, 10, 11, 15, 18, 20, 10/5, 6, 9, 10, 13, 14, Al. Alexandrescu și M. Constantinescu, op. cit., Materiale VI, 1959, p. 670, fig. 6/4, 6.
- 78 — I. Nestor, op. cit., p. 249, fig. 14, Seb. Morintz, Săpăturile de pe dealul Ciurci, în Materiale VI, 1959, p. 77, fig. 10/1-5, 7, 10, 11.
- 79 — D. Berciu, A.P.O., p. 250, fig. 107.
- 80 — Marilena Florescu, Contribuții la problema începuturilor epocii bronzului în Moldova, în Arheologia Moldovei II-III, p. 110.
- 81 — D. Berciu, Seb. Morintz, Petre Roman, Cultura Cernavoda II, în S.C.I.V. 3, 24, 1973, p. 390, fig. 13/11.
- 82 — D. Berciu, Contribuții, p. 312, fig. 134.
- 83 — Idem, Contribuții, p. 484.
- 84 — Idem, Contribuții..., p. 329, fig. 139/1.
- 85 — Gh. Bichir, Beitrag zur..., fig. 9/1, 2.
- 86 — D. Berciu, Contribuții..., p. 390, fig. 100/4, 111/2.

- 87 — Idem, *Contribuții...*, p. 326, fig. 139/2-6.
- 88 — Gh. Petre, S.C.I.V. 4, 18, 1967, p. 646, fig. 4/1, 2, 7, 6/6.
- 89 — D. Berciu, Seb. Morintz, Petre Roman, op. cit., p. 385, pl.
- 90 — D. Berciu, *Contribuții...*, p. 339.
- 91 — S. Dimitrijevic, Eine Beitrag zur weiteren kenntnis Vucedolische Kultur, in *Opuscula Arhaeologica* 1, 1956, p. 50-56.
- 92 — Al. Vulpe, Die Axte und Beile in Rumänien I (Prähistorische Bronzefunde, Abteilung IX, Band, München 1970, p. 2 și următoarele.
- 93 — I. Nestor, *Istoria Rom.* I, p. 106.
- 94 — Vl. Dumitrescu și Ion Stratan, Necropola de incinerare din epoca bronzului de la Visag, in S.C.I.V. 1, 18, 1967, p. 71 și următoarele.
- 95 — D. Berciu, *Contribuții...*, p. 325.
- 96 — Inedit (cercetări Gh. Petre).
- 97 — V. Boroneanț, Gornea-Vodneac, un nou aspect al epocii bronzului descoperit în zona Porților de Fier, in *Rev. muzeelor* 1, 1971, p. 7 și următoarele.
- 98 — Material arheologic inedit la muzeul Govora Bâi (descoperiri Gh. Petre).
- 99 — Gh. Petre, *Ceramica decorată cu impulsături succesive*, p. 646, fig. 3/1, 2, 6.
- 100 — D. Berciu, *Der Verbicioara-kultur...*, in *Dacia N.S.V.*, 1961, p. 152, fig. 3/6-8.
- 101 — Seb. Morintz, Șantierul arheologic București, in *Materiale* V, 1959, p. 834.
- 102 — I. Nestor, Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien, in 22 *Ber. R.G.K.* 1933, p. 69-73 și *Istoria României* I, p. 98-99.
- 103 — D. Berciu, *Contribuții...*, p. 131.
- 104 — I. Nestor, *Istoria României*, vol. I, p. 98.
- 105 — D. Berciu, op. cit., p. 434.
- 106 — D. Berciu, Seb. Morintz, Petre Roman, *Cultura Cernavoda II*, S.C.I.V. 3, 24, 1973, p. 339 ; I. Nestor in *Schuchhardt-Festschrift* Berlin, 1940, p. 19. Idem in S.C.I.V. 1, 1950, p. 217-218 ; D. Berciu, *Contribuții...*, p. 133-139 ; P. Roman, in *Rev. muzeelor* 1, 1964, 4, p. 322.
- 107 — P. Roman, op. cit., p. 322.
- 108 — D. Berciu, *Zorile...*, p. 163.
- 109 — Gh. Bichir, *Beitrag zur...*, p. 113.
- 110 — Idem, op. cit., p. 112.
- 111 — D. Berciu, *Der Verbicioara Kultur*, p. 157.

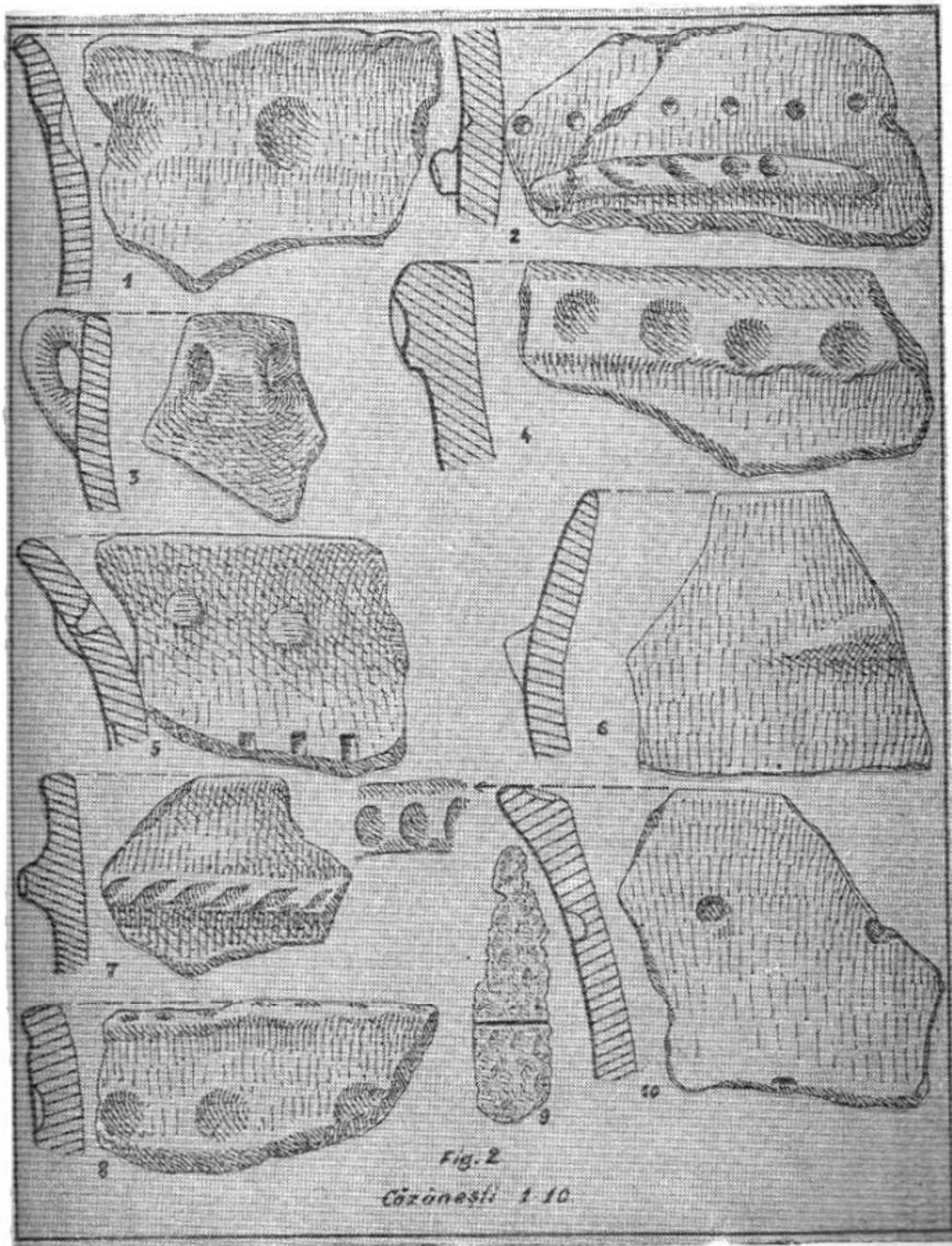
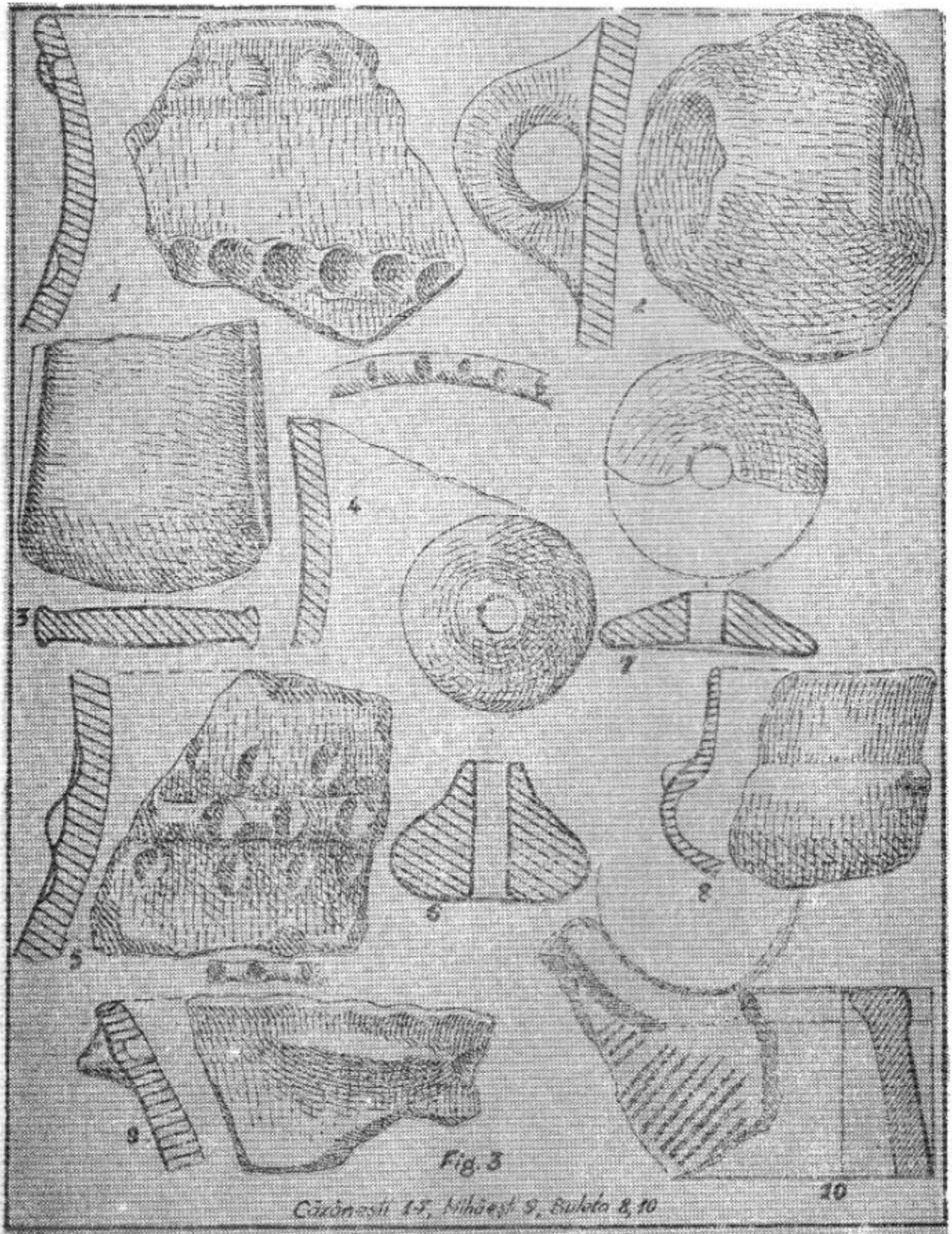

Fig. 2
Căzănești 1-10

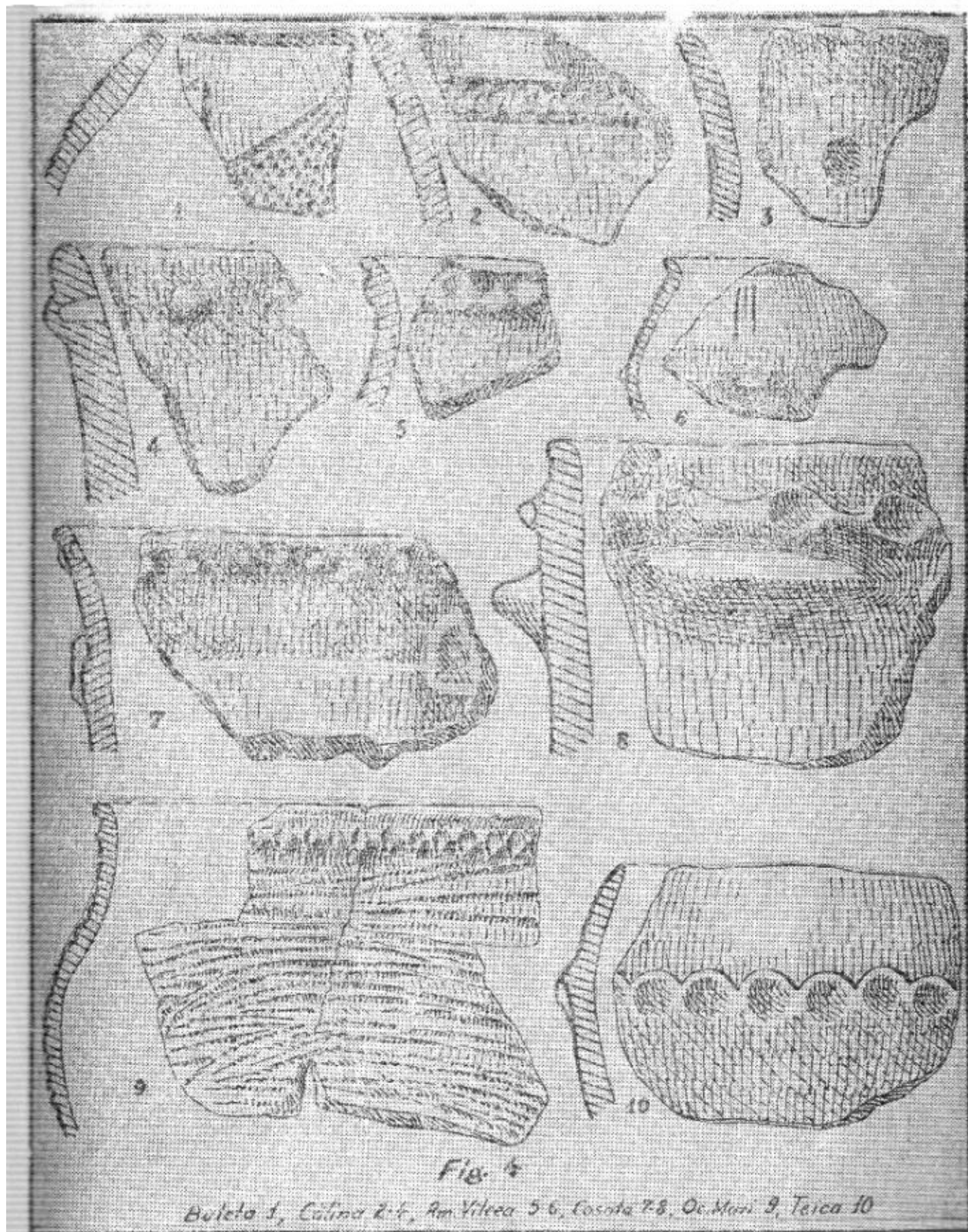
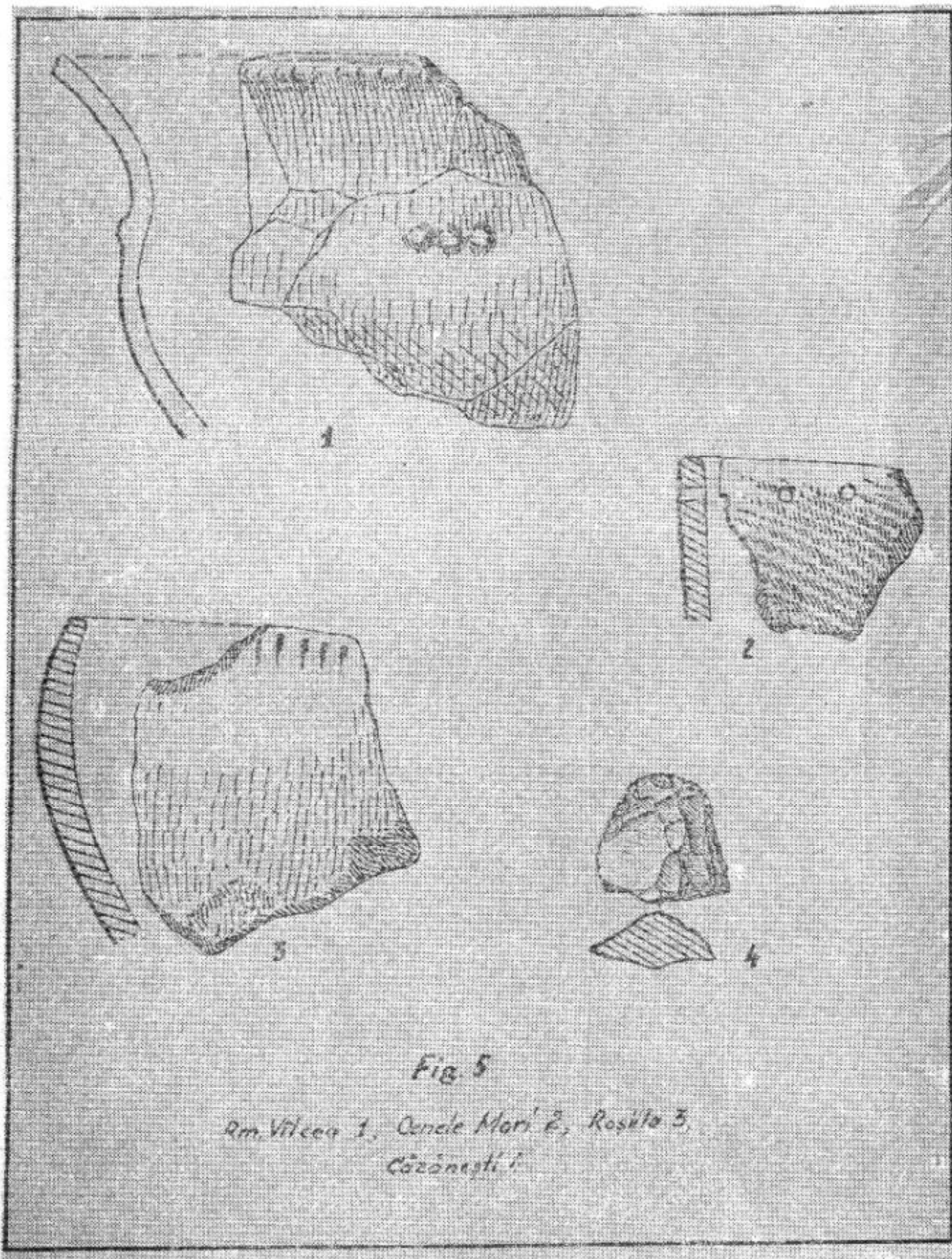
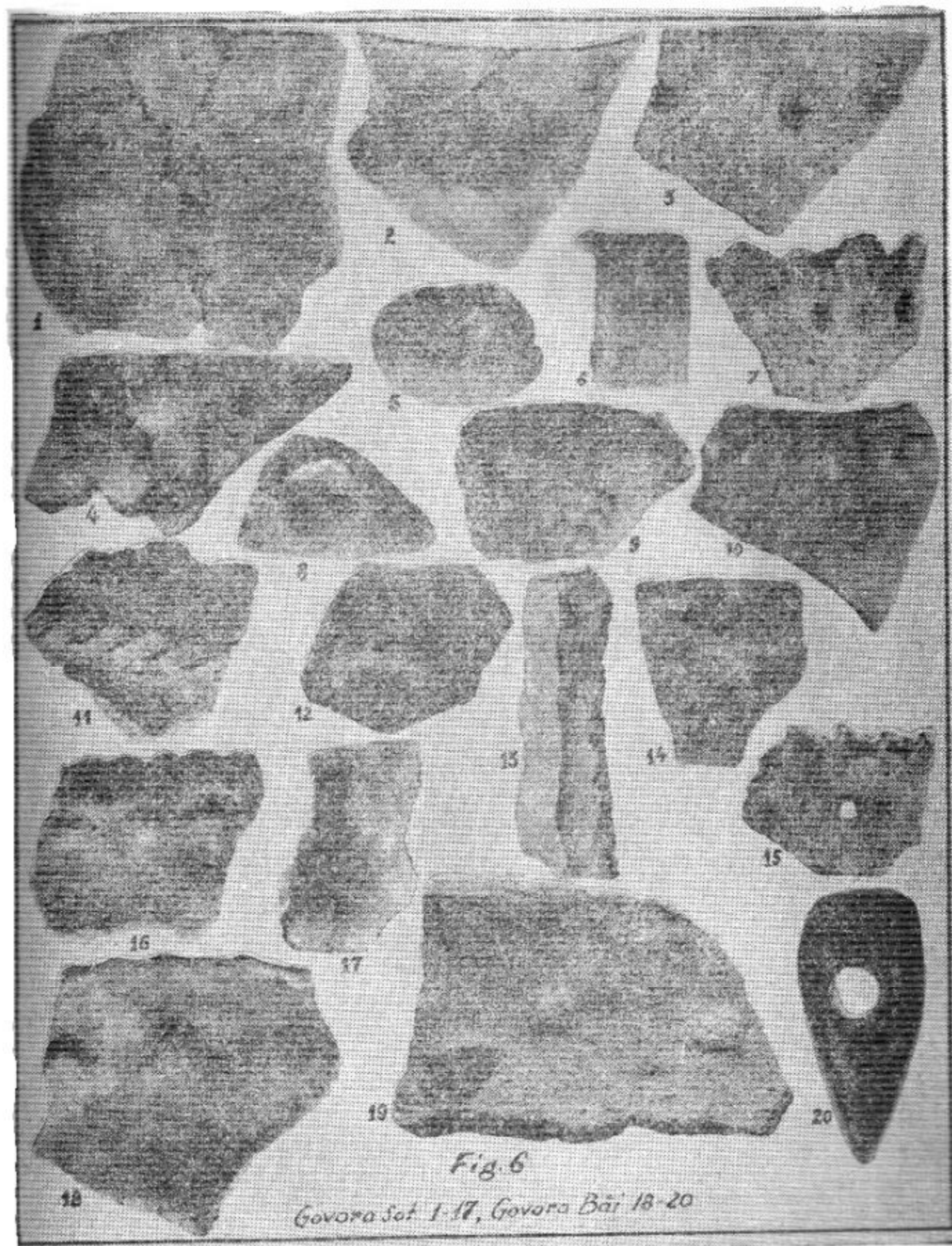
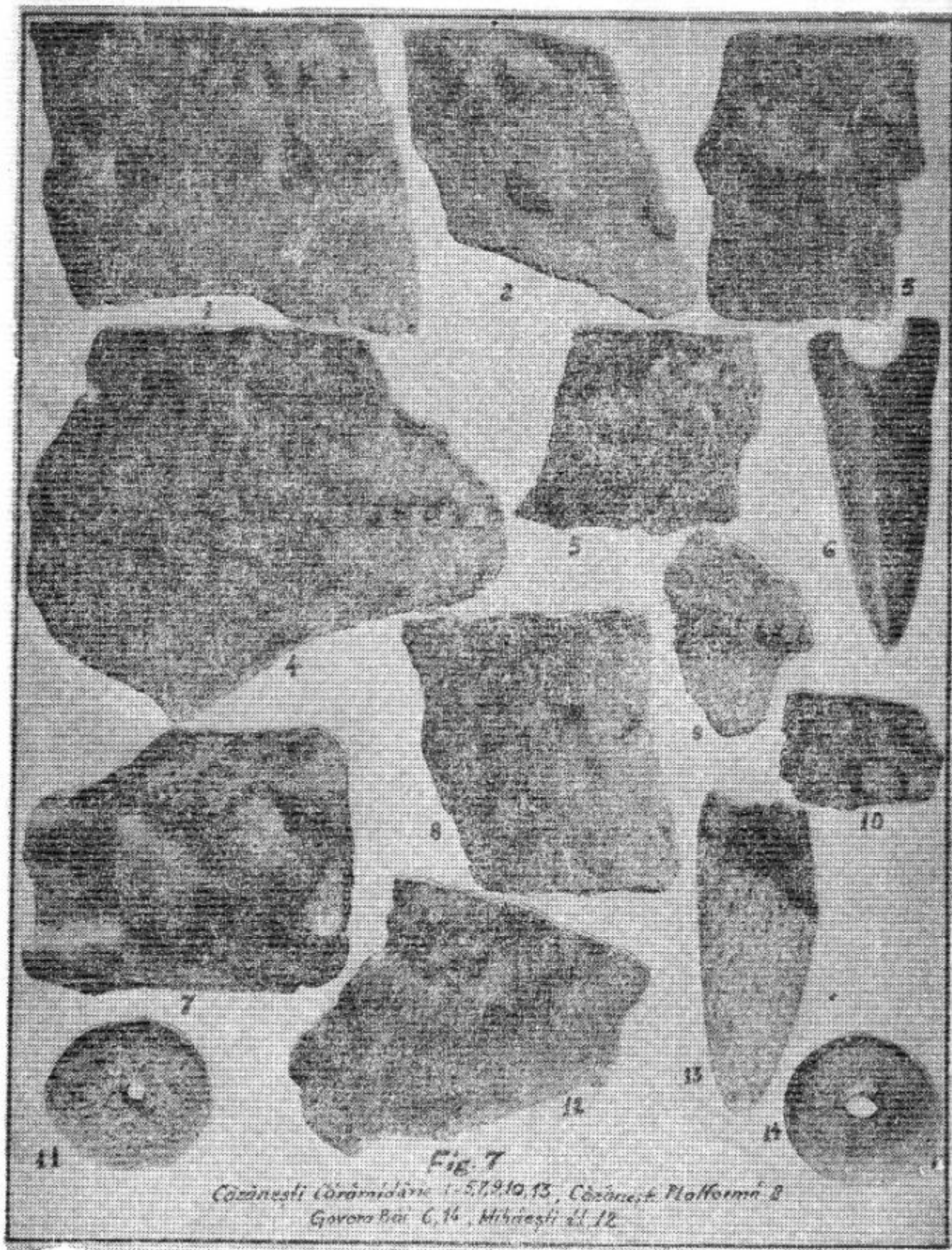

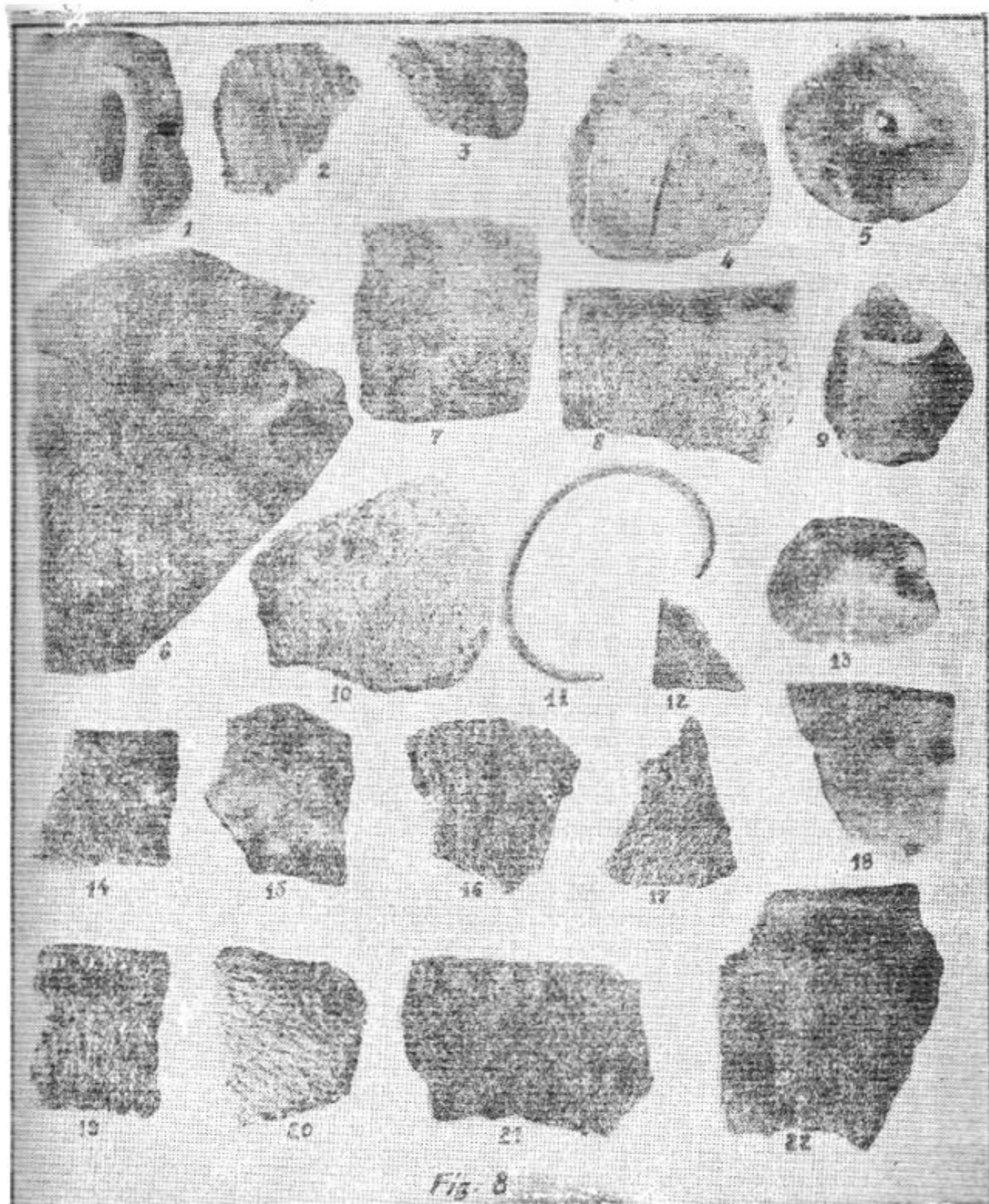
Fig. 4

Buleta 1, Călina 2-4, Am Vitea 5-6, Cosota 7-8, Oc. Mari 9, Teica 10

Buleta 1, 2, Ciunget 3, Itm. Vilcea 4, 5, 10, Mihăești 6, Călina 7, 8, 9, Căzănești 11, Peștera Haiducilor 12, 13, Oc. Mari 14-17, 19, 20, Co zia Veche 18, Birsești 21, 22

